



Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Volume: 3 Issue: 13 Year: 2010
WOMAN STUDIES (Special Issue)

BİR YAŞ DÖNÜMÜ RÜYASI: NESİL VE KİMLİK KAVRAMLARINA VAROLUŞÇU BİR BAKIŞ

MIDLIFE DREAM: AN EXISTENTIALIST GLANCE AT THE CONCEPTS OF GENERATION AND IDENTITY

İmran GÜR*

Özet

Erendiz Atasü'nün *Bir Yaş Dönümü Rüyası*, Türkiye'de nesil, kimlik ve ideoloji kavramlarını varoluşçu bir bakış açısıyla ele alan modern romanlardan biridir. Romanda nesil kavramı, kimlik kavramıyla birlikte sorgulanmıştır. Kimliğin ideoloji ve bilinçle ilişkisi romanın temel tezini oluşturur. Bu temel kavramlar etrafında romanda özellikle 1950-1980 arasındaki nesil, ideolojik ve idealizmin gölgesinde bir kuşak olarak değerlendirilmektedir. 1980'den sonra ortaya çıkan ve kendisinden önceki neslin devamı olan 80 sonrası sosyal oluşumların ve 80'den sonraki bireyciliğin nedenleri de romanda nesil kavramıyla ilgili olarak sorgulanan meselelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimlik ve nesil kavramlarıyla bağlantılı olarak sorgulanan evrensel varoluş, bilinç ve bilinçaltıyla varoluş ilişkisi romanın temel sorgulamasını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler Nesil, Kimlik, Varoluş, İdeoloji, Birey, Erendiz Atasü.

Abstract

Erendiz Atasü's novel, *Midlife Dream*, is one of the modern fictions which examines the concepts of identity and ideology in Turkey from the point of view of an existentialist. The relationship of identity and ideology with that of consciousness is forming the central theme of the novel. Around these basic concepts, the age group between the years 1950-1980 is considered as a generation who lived under the shadow of ideologies and idealism. The social restructuring of 1980s and the formation of individualism that appeared after 80s, which was in fact, a continuation of the pre-80s generation, is one of the problems cross-examined in the novel in connection to the concept of generations. Universal existentialism, consciousness and subconsciousness which are cross examined directly associated with the concepts of identity and generation is forming the main argument in the novel.

Key Words: Generation, Identity, Existence, Ideology, Individual, Erendiz Atasü.

Erendiz Atasü'nün *Bir Yaş Dönümü Rüyası*¹ Cumhuriyetin kuruluş yıllarından başlayarak iki binli yıllara kadar Türkiye'deki nesil ve kimlik kavramının sorgulandığı romanlardan birisidir. Romanda Cumhuriyet'in ilk neslinin idealizmi bir sonraki nesli etkileyen ideolojik ve psikolojik bir unsur olarak yer alırken asıl 1950-1980 arasındaki neslin kimlik kazanma süreci hikâye edilir. 1980'den sonraki kuşağın oluşumu ve oluşum nedenleri de 50-80 kuşağına bağlı olarak yer alır. Romanda Yakup Kadri, Reşat Nuri ve Halide Edip'in Tanzimat'tan başlayarak Cumhuriyet'in kuruluş ve ilk yıllarına kadar devam eden nesillerin oluşum ve kimlik kazanma sürecine özellikle nesillerin

* Yrd. Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, TEKİRDAĞ.
E-mail: imrangr@hotmail.com

¹ Erendiz Atasü (2002). *Bir Yaş Dönümü Rüyası*, İstanbul: Can Yayınları, s. 63.

oluşumu ve birbirlerini etkileme süreçleriyle bu süreç içindeki çatışmalar- benzer bir nesil kavramından söz etmek mümkündür.²

Romanda nesillerin oluşumu ve biçimlenmesi üç temel olgu üzerine kurulmuştur. Kimliğin bireysel, toplumsal ve kalıtsal temelleri ile bunların psikolojik varoluş üzerindeki etkileri, Türkiye’de üç nesli birbirine bağlayan ve onları farklılaştıran unsurlar olarak romanın temel yapısının da üzerine kurulduğu bir katmanlar dizgesi oluşturmaktadır. Nesil kavramı kişilerin psikolojik altyapılarını ve dolayısıyla başlangıçta ağırlıklı olarak toplumsal kimliğin yönlendirdiği kimlik ya da kişilik sorununun bireysellik kazanmasını ve nihayet toplumsaldan bireyselle geçiş sürecinde benzerliklerin farklılıklara dönüşmesinin toplumsal ve psikolojik nedenleri üzerine bir sorgulama sürecini ifade eder. Romanın üçüncü ve asıl sorgulaması ise, nesil kavramının gerekçesini oluşturan ve insanlığın değişmezleri olarak tanımlanan bilinç ve bilinçdışı varoluş meselesidir. Romana göre insan varoluşu bilinmezlerle dolu bir sırdır. Bu sırrı bilinen herhangi bir yöntemle çözümlenmek de mümkün değildir.

Romanın temel sorgulamasını oluşturan varoluş ve kimlik meselesi, üç katmanlı bir yapı ile ortaya konulmuştur.³ Yüzeyselden derine doğru ilerleyen bu üç katmanlı roman yapısı çatışmayı değil karşılaşmayı esas almaktadır. Bu nedenle *Bir Yaş Dönümü Rüyası*’nı gerek sorgulamasının temelini oluşturan kimlik ve varoluş ilişkisi gerekse romanın ana iskeletini oluşturan bilinç ve bilinç dışılık arasındaki karşılaşmalar nedeniyle modern roman çizgisi içinde değerlendirebiliriz. Klasik romanın yapısını oluşturan neden sonuç ilişkisinin bilinç ve bilinçaltı sorgulaması lehine bozulduğu, olay örgüsü, kişi, zaman ve mekân unsurlarının bilinç ya da bilinçdışı için karşılaşma unsuru haline geldiği modern romanlarda klasik romanın sorguladığı meseleler de yerini yeni kavramlara bırakmıştır.⁴ *Bir Yaş Dönümü Rüyası* gerek karşılaşmaların oluşturduğu çok katmanlı yapı kuruluşuyla gerekse kimlik kavramını varoluşçu bir çizgi içinde bilinç ve bilinçaltını sorgulayarak ortaya koymasıyla modern roman olarak değerlendirilebilir.⁵ *Bir Yaş Dönümü Rüyası*’nın yapısını oluşturan karşılaştırmaları ve romanın temel meselelerini şu şekilde ortaya koymak mümkündür:

1. Psikolojik Boyutlu Karşılaşmalar: Romanın asıl karşılaşmaları olarak ifade edeceğimiz psikolojik karşılaşmalar, kimlik ve kişilik kavramları etrafında ortaya çıkmaktadır. Geçmişle şimdi arasında gerçekleşen bu çeşit karşılaşmalarda psikolojik geçmişin şimdiki kişiye etkileri ortaya konulmaktadır. Psikolojik geçmiş kişinin bilinç düzeyine çıkmayan psikolojik yaşantılarını ifade etmenin yanı sıra kişiliğin bilinçdışı alanı olarak ifade edebileceğimiz kalıtım etkenini de bilinçdışı psikolojik geçmişin içine almaktadır. Psikolojik boyutlu karşılaşmaların karakteristik özelliği kişilerin diğer roman kişileri ile ilişkisinde doğrudan etkisi olmayan ancak kişiliğin sosyal boyutunu etkileyen karşılaşmalardır. Söz konusu karşılaşma kişilerin farkında olmadıkları geçmişleridir. Roman kişilerinden Feride, Sedat ve Kâmuran’ın karşılaşmaları bu grup içinde değerlendirilebilir. Her üç karakter de bilinçdışı ile bilincin

² Abdülkadir Hayber (1993). *Halide Edip, Yakup Kadri ve Reşat Nuri’nin Romanlarında Nesil Çatışmaları*, İstanbul: MEB; Abdülkadir Hayber Halide Edip, Yakup Kadri ve Reşat Nuri’nin romanlarında nesil kavramını sosyolojik yapılanmanın psikolojik etkileri üzerine kurmuştur. Nesil kavramı, sosyal olarak tarihsel dönüşümü yaşayan imparatorluktan milli devlete geçiş sürecinin etkilerini kimlik sorunu olarak taşıyan karakterle tanımlanmaktadır. Bu nedenle Reşat Nuri, Halide Edip ve Yakup Kadri’nin romanlarındaki karakterler hem sosyolojik ve tarihsel bir dönüşümü hem de bu dönüşümün izdüşümü olarak geçmişle çatışmayı temsil etmektedirler. Nesil çatışması ise dış dünya olarak ifade edebileceğimiz sosyolojik tarihsel sürecin geçmişe yönelen olumsuzlaması ve bunu psikolojik bir sorun olarak yaşayan insanın buhranını ifade etmektedir. Batılılaşma temel sorunu üzerinden milli ve geleneksel olanla yeni ve Batılı olan İmparatorluk döneminden devralınan Doğu Batı çatışmasının yarattığı bunalımı ve bu bunalımı temsil eden kişileri nesil kavramı içinde ele almaktadır.

³ Mikhail Bakhtin (2001). *Karnavaldan Romana*, çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bakhtin, roman türünün gelişim evreleri içinde modern romanı çok katmanlı yapı olarak ele almaktadır. Çok katmanlılık romanı oluşturan olay örgüsü, kişiler, zaman ve mekân unsurlarının birbirlerinin yerine geçmeye başlaması olarak tanımlanmaktadır. Romanı oluşturan temel unsurların temsil değerleri kişilerden onları oluşturan zamansal ve mekânsal unsurlara dönüşmekte ve kişiliğin parçaları haline gelmektedirler. Dolayısıyla modern roman bilinç kavramının kendisini oluşturan unsurlarla birlikte roman kişisinin kendisinin yerine geçtiği roman yapısıdır. Bu roman yapısı, romanı oluşturan temel meselenin yüzeyde kaldığı; meseleyi oluşturan unsurların bilinç düzleminde romanın yapısal unsurlarının parçalanarak asıl yapıyı oluşturduğu çok katmanlılığı ifade etmektedir.

⁴ Şerif Aktaş (2000). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yay.

Aktaş, Romanın yapısını oluşturan unsurların klasik romanlarda çatışma, modern romanlarda karşılaşma biçiminde ortaya çıkmasını, klasik romanla modern romanı birbirinden ayıran ölçütlerden biri olarak ele almaktadır.

⁵ Jale Parla (2000). *Don Kişot’tan Bu Güne Roman*, İstanbul: İletişim Yayınları s. 168-195.

Parla, Modern romanı bir zamanlama ve kurgulama sorunu olarak ele almakta, modern romanla klasik romanı birbirinden ayıran en önemli ölçüt olarak kurguda zamanın bilinçdışı lehine bozulmasını görmektedir. Zaman sıralanmasının bu şekilde bozulması sonucunda romanın kurgusu tek katmanlıktan çok katmanlılığa geçmekte, diğer taraftan da yapıyı oluşturan unsurlar birbirleriyle yer değiştirmektedir. Zamanın bilinçdışının lehine kurguyu da değiştirdiği romanların en önemli örneği olarak da James Joyce’un *Ulysses*’ini ele almaktadır.

karşılaşmasından oluşan karakterlerdir. Söz konusu karşılaşmalar bilinç ve bilinçaltı ile bilinç dışının kişilikle ilişkisini sorgulamaktadır.

‘Geçmiş’ kavramı romanda kişilerin kendilerinin peşine düştükleri ve farkında olarak yaşadıkları bir psikolojik süreç değil, başka roman kişilerinin coğrafi olarak izlerini sürdükleri kalıtsal bir gizem olarak bulunur. Büyük oranda da kalıtım süreci yalnız anlatanın bildirdiği ele geçmez bir bilinmezliktir. Kişilerin kendileri dâhil hiç kimse geçmişini takip edemez. Roman kişilerinin şimdiyle ilişkilerinin belirleyicisi durumunda olan geçmiş yalnız çocuklukla sınırlı psikolojik bir yaşanmışlık değil, roman kişilerinin birkaç kuşak ötelendikleri kalıtsal bir devamlılıktır. Dolayısıyla roman kişileri bu geçmişin yalnızca bir kısmını öğrenebilmektedirler. Asıl büyük kısmı ise roman kişilerinin bilinçdışı oluşturmakta ve onların bilincine kapalı kalmaktadır. Sınırları çizilemeyecek kadar ötelenen bu geçmişle roman kişileri şimdiki zaman olarak adlandıracağımız anlık durumlarda karşılaşılır.

‘Şimdi’ kavramı ise kişinin bilincinde olmadığı geçmiş tarafından belirlenen bir bilinçsizlik olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla şimdi bir bilinçsizlik hâliyken, geçmiş şimdiki de kuşatan büyük bilinçtir. Geçmişin oluşum koşulları ise insan bilincini aşmaktadır. Varoluşun psikolojik ve kalıtsal temelleri üzerine kurulan büyük bilinçle karşılaşma sürecini ve bu süreci temsil eden kişileri şu şekilde göstermek mümkündür:

Varoluşun Psikolojik ve Kalıtsal Temelleri	
Bilinçsizlik	Bilinç
Şimdi	Geçmiş
Feride	F.’nin çocukluğu, ailesi ve ailesinin geçmişi
Sedat	S.’nin çocukluğu, ailesi ve ailesinin geçmişi
Kâmuran	K.’nin çocukluğu, ailesi ve ailesinin geçmişi

Çatışmadaki şimdi ve geçmiş kavramlarının karşıladığı ‘bilinç’ ve ‘bilinçsizlik’ durumu, kişilik kavramının belirleyicisi olup ‘kişilik’ onu taşıyanın da kavrayamayacağı genişlik ve derinlikte kendisini aşan bir oluşum olarak ortaya konulmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan diğer bir sorgulama da kişilik ve varoluş arasındaki belirgin ilişkidir. ‘Varoluş’ insanın söz konusu geçmişi ile oluşan kişiliğinin sonucudur. Tamamlanmıştır. Fakat insan bunun farkına varmadığı için onu doğum ve ölüm arasında kendisinin yarattığı bir süreç olarak algılar. Sonuç olarak romanda varoluş insanın yeni bir dünyada bilinciyle yarattığı bir yaşam olmayıp kurulmuş bir geçmiş düzeninin üzerinden kendisini fark etmeden yaşamasıdır. Romanın temel tezi de budur. Kurulu düzen kişinin farkında olmadığı geçmiştir. Bu geçmişin en önemli ayağını psikolojik geçmiş ve kalıtım oluşturur.

2. Sosyolojik boyutlu karşılaşmalar: Psikolojik karşılaşmaların doğal sonucu olarak ortaya çıkan ve kişiler arasındaki ilişkiler düzleminde yer alan sosyolojik boyutlu karşılaşmalar bir taraftan kişiliğin psikolojik oluşumunun dış dünyadaki izlerini diğer taraftan da sosyal yapılanma ile psikolojik yapılanma arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Bu tarz ilişkilerin en göz önünde olanı kadın erkek karşılaşmasıdır. Psikolojik süreçte kadın erkek kimliğini belirleyen etkenler, sosyolojik düzlemde kadınlık erkeklik ve cinsel kimlik olarak sosyolojik karşılaşmanın odağında yer alır. Roman kişilerinden Feride, Ferhat, Sedat ve Kâmuran’ın karşılaşmaları bu türdendir. Feride Sedat ve Kâmuran bu boyut çatışmalarında kadın, erkek ve eşcinsel kimliğin psikolojik uzantılarını ve sosyolojik görünümünü simgelerler.

Romanın psikolojik karşılaşmalar üzerine kurulan ve ikinci katmanını oluşturan sosyolojik karşılaşmalar, kişiliğin de üst katmanını oluşturur. Roman kişilerinin birbirlerine karşı konumlanışını ve farklı psikolojik yapıların ilişki içine girdiklerinde ortaya çıkan sonuçları ortaya koyan çatışmalardır. Bu grup çatışmalar içinde öne çıkan kadın erkek kimliği çatışması kimliğin en üst tabakasını oluşturmakta ve kadın erkek rolünün sosyal anlamı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Cinsel kimliğin toplumsal anlamı ile psikolojik anlamının karşıtlığı ve uyumsuzluğu dolayısıyla varoluşun sosyolojik temelleri üzerine kurulan çatışmada kişiler ve temsil ettikleri kavramları şu şekilde gösterebiliriz:

Varoluşun Sosyolojik Temelleri	
üst kimlik	alt kimlik
cinsel kimliğin sosyolojik konumlanması	cinsel kimliğin psikolojik konumlanması
Feride: öğretmen, eş, idealist, anne	Feride: çocuk, kadın,
Ferhat: öğretmen, koca, idealist	Ferhat: çocuk, erkek
Sedat: asker, koca, idealist	Sedat: çocuk, erkek, baba
Kâmuran: erkek, bireyci,	Kâmuran: çocuk, eşcinsel,
Şirin: çocuk, bireyci, moda tasarımcısı	Şirin: kadın, anne değil, araştırmacı

Feride, Ferhat ve Sedat'ı birleştiren ortak nokta üçünün de 'ideolojik' ve 'idealist' dönüştürücü kimlik olmalarıdır. Tabloda üst kimlik olarak ifade edilen öğretmen, eş, idealist, asker kavramları roman kişileri açısından seçimi ifade etmekte ve toplumsal bir sorumluluk tercihi ve bir ideoloji sahibi olmak anlamına gelmektedir. Tabloda alt kimlik olarak ifade edilen kadınlık, annelik, babalık, erkeklik kavramlarıyla ideolojik kimlikler karşılaşmaktadır. Çatışmanın temel nedeni psikolojik kimliğin belirlediği kadınlık, annelik, babalık, erkeklik kavramlarının ideolojik kimlik tarafından belirlenmiş ve sınırlanmış olmasıdır. Bu nedenle roman kişilerinin ideolojik kimlikleri psikolojik kimliğin reddedilerek yüceltilmesine dayanmaktadır. Kâmuran ve Şirin'in ortak özellikleri olan bireycilik ise ideolojik kimliğin reddedilip psikolojik kimliğin benimsenmesidir. Şirin ve Kâmuran yalnızca erkek ve kadındır. Anne ve baba değildirler ve bir ideolojiye de sahip değildirler. Bu anlamda her ikisinde de kendisinden önceki neslin toplumcu yanı yoktur. Bütünüyle cinsel tercihleri üzerine odaklanmış bireysellik olarak bulunurlar. Toplumsal sorumluluktan uzaklaşma belirgin özellikleridir. Karşılaşmadaki ideolojik kimlik toplumsal dönüşümü esas alan ideolojik bir savaştır. Burada kimlik inançla ilgilidir. Toplumsal dönüşüme inanan roman kişilerinin hemen tamamının psikolojik olarak zedelenmiş oldukları ve kendilerini bu nedenle bir inanca adadıkları söylenilebilir. İdeolojik tercihlerinde farkında olmadıkları bir geçmişin psikolojik ve kalımsal etkilerini taşıyan roman kişilerinin tamamı ideolojik savaştan inanç yıkımına uğrayarak ve derin yaralar alarak çıkarlar. İdeolojik savaşın arkasından bireyselleşme ve sorgulama süreci başlar. Dolayısıyla ideolojik ve idealist kimlik romanda insanın kendi gerçeğinden kaçışı olarak ele alınmaktadır.

3. Nesil karşılaşmaları: Nesil karşılaşması olarak ifade ettiğimiz karşılaşmalar romanda değişen tarihsel doku ile değişmeyen insan yapısı arasındaki karşılaşmalar üzerine kurulmuştur. Tarihsel doku İkinci meşrutiyet yıllarından başlayan ve iki binli yıllara kadar devam eden Türkiye coğrafyası içindeki sosyal olayları ifade ederken, insan yapısı ilk iki çatışma içinde oluşan ve oluşmaya devam eden sosyal ve psikolojik varlık olan insanın bu dokudaki durumunu ortaya koyar. Roman kişilerinden Feride'nin *Çalığışu* romanının kahramanı Çalığışu Feride ile Sedat ve Kâmuran'ın Feride ile Kâmuran'ın Şirin'le ve Feride'nin Şirin'le aralarındaki ilişki nesil karşılaşması olarak değerlendirilebilir. Söz konusu çatışmada kişiler yaşadıkları tarihsel doku ve coğrafyanın etkilerini bir kişilik ve üst kimlik sorunu olarak taşımaktadırlar. İdeolojik kimlik üzerinde dur.

Romanda üçüncü grubu oluşturan nesil çatışmaları yalnız birbirinden farklı tarihi zamanlarda yaşayan üç neslin birbirleriyle karşılaşmasını değil, aynı zamanda bu sürecin bir parçası olarak ortaya çıkan coğrafyaya bağlı kültürel farklılaşmaları da ortaya koyar. Romandaki ilk nesil Cumhuriyet'in kuruluşundan önceki zamanı yaşayan romanda Feride, Sedat ve Ferhat'ın aileleri olarak bulunan Cumhuriyet'in ilk kuşağıdır. Adı bir roman kahramanı olarak geçen Çalığışu Feride bu neslin ideolojisini ve ikinci kuşağa aktardığı idealizmi temsil eder. Romandaki ikinci nesil farklı coğrafyalardan gelen ve sol ideoloji etrafında birleşen roman kişilerinin ideolojik savaşını ve bu ideoloji içindeki bireysel farklılıkları ifade eder. Romanda üçüncü nesil, Şirin ve Kâmuran'la ve kısmen bireyselliğinin peşine düşen Feride ile temsil edilir. Bu neslin belirgin özelliği ise, ikinci neslin ideolojik savaşıyla yara almış olmaları ve sonuçta idealizm ve ideolojiler yerine bireysel özgürlüklerinin peşine düşmüş olmalarıdır. Bireysel özgürlüğün başlıca çıkış noktasını ise cinsel kimlik oluşturur. Kadınlık erkeklik ve eşcinsellik son neslin bireysel arayışlarında kendilerini ifade biçimleri olmuştur. Romandaki son karşılaşma sırasıyla idealizmden ideolojik kimliğe, oradan da bireysel kimlik arayışlarına uzanan bir çizgi içinde Türkiye'deki sosyal dönüşümü ortaya koymaktadır. Üçüncü grubu oluşturan karşılaşma ve roman kişileriyle roman kişileri tarafından temsil edilen değerleri şu şekilde gösterebiliriz:

İdealist Kimlik	İdeolojik Kimlik	Bireysel Kimlik
1910-1950	1950- 1980	1980-2000 ve sonrası
Çalığışu Feride	Feride	Şirin, Kâmuran
Feride'nin ailesi		Şirin, Kâmuran
Ferhat'ın ailesi	Ferhat	Şirin, Kâmuran
Sedat'ın ailesi	Sedat	Şirin, Kâmuran

Son karşılaşmada Türkiye coğrafyası ve tarihsel süreç içinde Türkiye’de yaşayan nesiller, dönemleri ve nesillerin eğilimleri, birbirlerini etkileme biçimleri romanda sırasıyla ortaya konulmuş ve sorgulanmıştır. Roman kişilerinin romanda kendilerinden psikolojik geçmiş olarak söz edilen ailelerinin idealizminden etkilenmeleri ve kendilerinden sonra gelen nesle etkileri son karşılaşmanın temelini oluşturmaktadır. Kişiler bazında ele alacak olursak ana roman kişileri olan Feride, Ferhat ve Sedat ailelerinden psikolojik ve idealist bir geçmiş devralmış ideolojik kimlikleri içinde mirası devam ettirmişlerdir. Şirin ve Kâmuran’la temsil edilen son neslin bireyselliğinde ise Feride, Sedat ve Ferhat neslinden devraldıkları yaraların büyük etkisi olmuştur. Türkiye’de toplumsallıktan bireyselle doğru giden değişim yalnız ideoloji neslinin sona ermesine değil, insanın dünyayı ve kendini yeniden yaratma düşüncesinin de sona ermesine neden olmuştur. Son kuşağın psikolojik varoluşunu cinsellikle sınırlandırması ve toplumsallıktan kaçınmasının nedeni budur.

Romanın temel karşılaşmasını oluşturan ve varoluşu Türkiye’deki nesillerin oluşumu ve sınırları bakımından üç dönem ve üç kavramla ortaya koyan romanın temel karşılaşması aşağıdaki tabloda ortaya konulmuştur.

Varoluş		
psikolojik kimlik	ideolojik idealist kimlik	bireyci kimlik
tarihsel doku	tarihsel doku	tarihsel doku

Romanın yapısını oluşturan karşılaşmalara bütün olarak baktığımızda ana dokunun psikolojik, sosyolojik ve nesil karşılaşmalarının birbiriyle karşılaşması üzerine kurulduğu görülmektedir. Romanın psikolojik dokusu sosyolojik ve bireysel dokuyla tarihsel doku ise üçünü de kuşatarak üçüyle de karşı karşıya gelmektedir. Böylece romanın yapısı üç katmanlı bir görünüm arz eder. Çatışmalarda sorgulanan temel meseleler sırasıyla ele alındığında psikolojik karşılaşmaların bilinçaltı ve bilinçdışı, sosyolojik çatışmaların bilinci ve bilinç dairesindeki sosyal kimliği, nesil çatışmalarının her ikisi ile ilişkili olarak insanın dışında devam eden büyük tarihsel süreci karşıladığını görmekteyiz. Bu tablodan hareketle romanın temel meselesinin insan varoluşunun gizleri olduğu söylenilebilir. Romanın temel çatışması insanın algılayabildiği kendisiyle algısının dışında kalan ve algılama ihtimali de bulunmayan kendisi arasındaki çatışmadan oluşur. İnsan büyük zaman dilimi içinde ancak bir noktadadır. Zamanın bir başlangıç ve son noktası bulunamayan arasındalığı içinde yaşar. Romana göre ‘zaman’ önce ve sonra kavramlarının olmadığı, aslında insanın bilme ihtimalinin bulunmadığı bir geçmişe doğru ilerleyen bir süreçtir. Bu süreçte insanı oluşturan unsurlar zaten vardır. İnsan bilmediği büyük bir bilincin kuşatması ve yönlendirmesi altındadır. Toprak ve soy kavramı insanın ancak bir kısmını bilebileceği oluşum unsurlarıyken geriye kalanların ne olduğunu insanın bilme ihtimali bile yoktur. Romana göre ‘bilinç’, zamanın kavranmasıyken ‘kişisel bilinç’, büyük bilincin yönlendirmesi altında işleyen ve büyük bilince ulaşmakta onun önemli bir parçası olarak yer alan süreçtir. Bireysel bilinç kalıtımla beslenir. Kalıtımın gizli tünellerinin kapıları ise insanlığın yaşam süreci içinde algılama ve çözümleme olanağından ebediyen yoksun olduğu büyük bir coğrafyaya ve uzun bir geçmişe bağlanmıştır.

Sonuç olarak romandaki üç çatışmada sırasıyla evrensel kimlik, ideolojik kimlik ve bireysel kimlik olmak üzere üç tür kimlik sorgulanması söz konusudur. Evrensel kimlik, insanın psikolojik ve kalıtsal değişmezleri olarak kimliğin en temel basamağını teşkil etmektedir. Evrensel kimlik konusunda romanın vurgusu, insanın varoluşunu kendisinin oluşturamayacağı ve yaşamını biçimlendirmede özgürlüğün mümkün olamayacağıdır. Bu, insanın insan olarak bir önceki kuşaktan devraldığı evrensel bir varoluş ilkesi olarak ele alınır. Romanın varoluş tezi bu yaklaşımıyla ‘insanın

yeryüzüne fırlatılmış ve tesadüfi olduğu düşüncesine dayanan varoluşçuluk teziyle birleşmektedir.⁶ Fakat insan bu tesadüfi başlangıçla birlikte biyolojik ve psikolojik zorunluluklar ve kuşatılmışlıklarla sınırlandırılmıştır. Bu nedenle de insanın özgürlüğü mümkün değildir. Romanda ikinci kategoriyi oluşturan ideolojik kimlik ve idealizm kavramları ise kalıtımsal ve psikolojik olarak sınırlandırılmış insanı ikinci kez kategorize eden ve kendi biyolojik ve psikolojik varlığını ötelemeye ve ondan uzaklaşmasına neden olan bir kimlik kazanma süreci olarak ele alınmıştır. İdeolojik kimlik insanın kendisini bulma çabasının tam karşısında yer almakla kalmaz, aynı zamanda kendisini kaybetmesine de yol açan, onu daha fazla yaralayan bir arayış olarak değerlendirilmektedir. Psikolojik gerçekliğinden ve varoluşun boşluğundan kaçan insanın yeryüzünde tutunma çabası olarak ortaya konulan ideolojik kimlik romanda sosyal kimlik kavramı içinde ele alınan cinsel kimliğin de belirleyicisi olarak bulunur. Romandaki son çatışmayı oluşturan nesil çatışmaları ise bir taraftan toplumsaldan bireyselle doğru ilerleyen Türkiye'deki toplumsal yaşamın bugün geldiği son noktayı diğer taraftan da tüm dünyadaki bireysel kimlik arayışlarının geldiği noktayı ifade eder. Roman varoluşu, kendisine bağlı olmayan insanın yeryüzündeki macerasıyla aynı tarihsel gelişim içinde ilerleyen romanda insanlığın farkedeceği kendisinin bireysellik olduğunu, bireyselin ise cinsel kimlik arayışlarının ötesine gidemediğini, dolayısıyla varoluşun içinden çıkılmaz ve çözümlenemez bir sır olduğu tezine ulaşmaktadır. Söz konusu kimliklerin her biri insanın diğer varoluş biçimleriyle uyum içinde değildir. İdeolojik kimlik psikolojik kimliğin bastırılmış biçimini ifade ederken, bireysel kimlik cinsel kimliğin yüceltilmesine dönüşmektedir. Cinsel kimlik ise bir özgürleşme süreci olamamakla kalmaz, insan çaresizliğinin sığınağı olarak tanımlanır. Üçünde de insanın kendisini tanıması ve anlamlandırması mümkün değildir. Ancak üçü birlikte bir insanın kendisini anlaması ve anlamlandırması için mümkün olabilecek imkânları sağlayabilir. Fakat bu da mümkün görünmemektedir. Romana göre ne tarihsel ne ideolojik ne de bireysel çözümlenmeler insanın kendi varoluşunu çözümlenmede başarılı olamamıştır. Başarılı olması da mümkün değildir. İnsanın sahip olduğu tek hâkimiyet alanının şimdi olduğu şimdi bilgisininse farkındalığı mümkün olamayacağından kendisine ait olmadığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla insanın kendi kurduğu bir dünyada kendisini yaratma özgürlüğü bulunmamaktadır. Romanın varoluşçuların nihilizmiyle bu noktada birleştiği söylenilebilir. İdealizm ve ideolojik inançların yok olması ve bireyin özgürlüğünün gelip dayandığı cinsel tanımlama insanın yeryüzünü değiştirme ideallerinin de sonu gibi görünmektedir. Bu anlamda insanın bilinmezlerle dolu bir dünyada gerçek bilgisine ulaşmadan yok olması kaçınılmaz görünmektedir. Roman, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından başlayarak iki binli yıllara gelinceye kadar bu düşünce çerçevesinde Türkiye'de nesillerin bireyselleşmesini ve bireyin geçirdiği içsel serüveni ortaya koyar. Evrensel toplumsal ve bireysel kimliğin izdüşümlerini arar.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Şerif (2000). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.

ATASÜ, Erendiz (2002). *Bir Yaş Dönümü Rüyası*, İstanbul: Can Yayınları.

BAKHTIN, Bakhtin (2001). *Karnaval'dan Romana*, çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

HAYBER, Abdülkadir (1993). *Halide Edip, Yakup Kadri ve Reşat Nuri'nin Romanlarında Nesil Çatışmaları*, İstanbul: MEB Yayınları.

PARLA, Jale (2000). *Don Kişot'tan Bu Güne Roman*, İstanbul: İletişim Yayınları.

⁶ Walter Kaufmann (2002). *Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk*, çev. Akşit Göktürk, İstanbul: YKY. Kaufmann, edebiyatta varoluşçuluğu romanların üzerine kurulduğu temel düşünsel yapı olarak ele almaktadır. Ağırlıklı olarak felsefi roman olarak ele alınan varoluşçu roman Dostoyevski'deki varlık sorgulaması ve bunalımından Sartre'daki varlık yadsımasına kadar varlığın bilinmeyen karanlık yüzü ve umutsuzluğu temelinde geniş bir yelpaze içinde ele alınmaktadır. Bunlar arasında insanın varlık karşısındaki rastlantısallığı ve rastlantının bilinemezliği meselesi başucu kavram olarak ele alınmaktadır. Zaman varlık ve kendi varoluşunun gizemini çözmeye arayışı biçiminde de gözlemlenen varoluşçu roman insanı bulunduğu konum itibarıyla bağlantılı olduğu nesnel unsurlardan başlayarak evrensel bilinmezlerle bağlantılandırılan bir seyir izlemektedir. Kaufmann'ın seçmeleri bu düşünce üzerine kurulmuştur. İnsanın bilinciyle algılayabileceği ve algılamasının mümkün olamayacağı yaşam serüveninin olumsuzlanması düşüncesi varoluşun odak noktasında yer almaktadır.